

SITUACIÓN DA INFANCIA EN GALICIA

VII. SITUACIÓN DA INFANCIA EN GALICIA

A Axenda 2030, impulsada pola Organización das Nacións Unidas (ONU) estableceu, en 2015, os 17 Obxectivos de Desenvolvemento Sostible (ODS) que é preciso alcanzar nos próximos anos. Algúns dos ODS tratan de potenciar os dereitos da infancia e mocidade, contando para iso con programas específicos orientados a erradicar a pobreza, garantir unha boa saúde, acadar unha educación de calidade, posibilitar un emprego digno nunha contorna de crecemento económico e reducir a desigualdade.

Isto supuxo que os países asinantes dos ODS teñan comezado a prestar maior atención á incidencia das políticas públicas destinadas á infancia e a mocidade. Para o caso español, este exercicio de responsabilidade debe contar, como non podía ser doutro xeito, coas Comunidades Autónomas (CCAA), posto que dende este nivel de goberno deséñanse e executan unha parte moi importante das actuacións públicas para os nenos e novos.

Neste senso, a Dirección Xeral de Familia, Infancia e Dinamización Demográfica, dependente da Consellería de Política Social e Xuventude da Xunta é o departamento autonómico responsable en Galicia de deseñar e executar as políticas de atención á infancia e adolescencia; esta tarefa realízase a través da Subdirección Xeral de Política Familiar, Infancia e Adolescencia.

O goberno autonómico aprobou, en 2019, a Estratexia galega para a infancia e a adolescencia (EGIA), un ambicioso proxecto onde se recollen 227 actuacións, cunha dotación económica de 105 millóns de euros. Esta iniciativa artéllase en catro liñas estratéxicas: i) a promoción dos dereitos e a participación dos nenos e mozos dende unha óptica activa; ii) o crecemento equilibrado e saudable, mellorando o benestar físico, psíquico, emocional e social da infancia e mocidade a través de hábitos de vida saudable ; iii) a intervención ante situacións de dificultade, risco e conflito que poidan afectar á infancia e mocidade, prestando unha especial atención aos escenarios máis vulnerables; e iv) mellora da calidade do sistema e práctica institucional, reforzando a calidade dos recursos por medio da investigación, formación e cooperación en materia de infancia e mocidade.

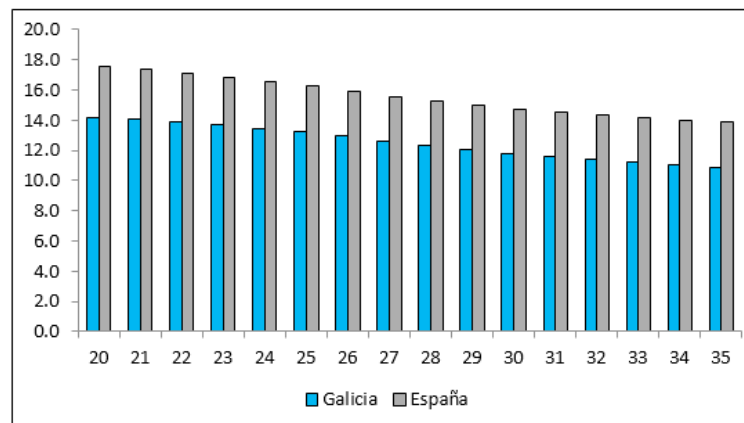
Ademais, e como importante novidade para 2019, dende a Consellería de Política Social e Xuventude da Xunta de Galicia decidiuse incorporar nos Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma un informe sobre o impacto que ten na infancia e adolescencia as dotacións consignadas nos orzamentos autonómicos.

Segundo os datos de Instituto Galego de Estatística (IGE) de 1 de xaneiro do ano 2022, dos 2.689.152 habitantes que ten Galicia (dato provisional), o 14,1% teñen menos de 18 anos e un 11,3% son persoas de ata 14 anos incluídos. Estas porcentaxes son superiores para o sexo masculino, un 15,2% fronte a un 13,1% no grupo de 0 a 17 anos. A poboación estranxeira de 0 a 17 anos supón un 4,3% do total deste do grupo de idade

e a porcentaxe sobre o conxunto da poboación estranxeira é similar á global, un 14,5%, sendo tamén superior nos homes.

○ seguinte gráfico mostra a previsión sobre a evolución do peso deste grupo no conxunto da poboación. A tendencia é descendente acadando unha porcentaxe do 10,8% en 2035.

Gráfico 1. % poboación de 17 anos ou menos (2020-2035)

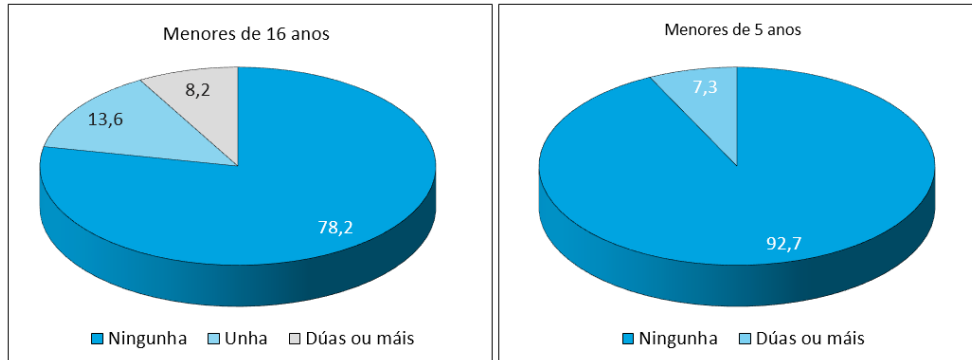
Fonte: IGE

A tendencia é que o número de nacementos vaia caendo progresivamente. O IGE proxecta unha taxa bruta de natalidade que descende dende os 5,6 nacementos por cada 1.000 habitantes en 2020 ata os 5,0 en 2026 ascendendo posteriormente lixeiramente ata os 5,2 en 2034. O saldo vexetativo esperado para 2023 é de 18.084 habitantes menos en Galicia, ampliándose aos 20.324 en 2034 a pesar dun saldo migratorio positivo de preto de 11.000 persoas en 2034. O saldo vexetativo por 1.000 habitantes situaríase no (-6,9) e (-8,0) por 1.000 habitantes, para 2023 e 2034, respectivamente.

○ 80% da poboación entre 0 e 17 anos viven en zonas intermedias ou densamente poboadas, un 39% en zonas densamente poboadas (ZDP) e un 41% en zonas intermedias (ZIP). As taxas brutas de natalidade máis elevadas corresponden ás ZDP con 6,4 nacementos por 1.000 habitantes, nas ZIP a taxa é do 6,2 e nas zonas pouco poboadas do 4,5.

No que atinxe á **composición dos fogares** en Galicia, en 2020 o 7,3% dos fogares tiña unha ou máis persoas menores de 5 anos, mostrando unha redución de 2,6 puntos respecto de 2007 (9,9%). A porcentaxe de fogares cunha persoa menor de 16 anos en 2020 era do 13,6% (16,0% en 2007), e acadaba o 8,2% en 2020 (8,2% en 2007) no caso de fogares con dous ou máis persoas menores de 16 anos.

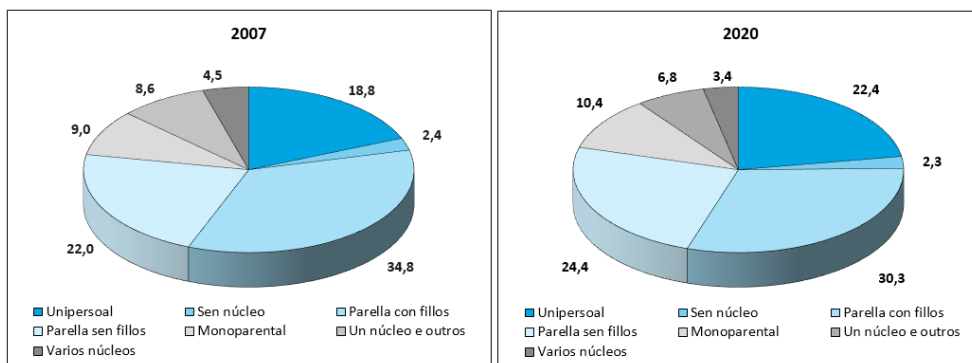
Gráfico 2. Fogares segundo o número de persoas menores de 16 e de 5 anos. 2020

Fonte: IGE

En función da tipoloxía dos fogares en 2020, o 30,3% estaba formado por parellas con fillos, mostrando unha redución de 4,5 puntos respecto ao dato de 2007 (34,8%). En sentido contrario increméntase a porcentaxe dos fogares unipersoais ao pasar do 18,8% en 2007 ao 24,4% en 2020. A porcentaxe dos fogares monoparentais sitúase en 2020 no 10,4%, 1,5 puntos porcentuais por enriba da porcentaxe rexistrada en 2007.

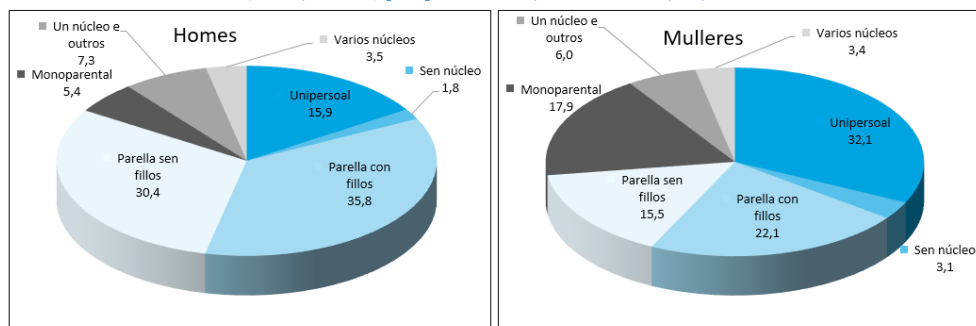
Gráfico 3. Fogares segundo a tipoloxía do fogar. 2020

Fonte: IGE

Segundo o sexo da persoa sustentadora principal obsérvase unha maior porcentaxe de fogares monoparentais cando a muller é a sustentadora principal (17,9%) en comparación cos homes sustentadores principais (5,4%)

Gráfico 4. Tipoloxía do fogar segundo o sexo da persoa sustentadora principal. 2020

Fonte: IGE

Os principais **indicadores de educación** mostran que a porcentaxe de abandono educativo temperán foi do 8,1% en 2020, 7,8 puntos inferior á media nacional e 1,5 puntos á do conxunto da UE27. Esta porcentaxe é moi superior nos homes, 10,6%, fronte ás mulleres, 5,5%.

Os estudantes de 15 anos con baixo rendemento nas probas de lectura sitúase no 17,7%, 5,5 puntos porcentuais inferior que no conxunto do Estado, por sexo a porcentaxe nas mulleres é do 11,1 e nos homes do 24.

A taxa neta de escolarización aos 0 e 1 anos sitúase no 42,9% en 2021, porcentaxe que se incrementa anualmente dende 2015 onde se situaba no 41,4%, aínda que sufriu un descenso con respecto ao ano 2020. A taxa aos 2 anos ascende ata o 62,5% e tamén se incrementa anualmente nos últimos 5 anos, pero cun descenso con respecto ao ano anterior. A taxa aos 3 anos é do 95,1%.

En 2019, a porcentaxe do alumnado de 6º de primaria promovido para pasar ao curso seguinte é do 95,5% en 2021 e a taxa de idoneidade escolar na idade teórica de inicio de curso, 12 anos, en 1º curso de ESO rexistra un valor do 86,3%. En 4º de ESO a porcentaxe de alumnado de promovido para pasar ao curso seguinte é do 85,9%.

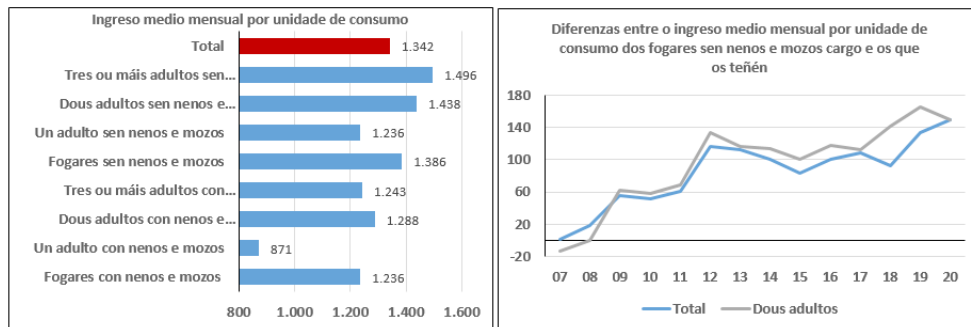
No ámbito sanitario destaca que a elevada cobertura da vacinación, así a cobertura da primovacinação da poboación de 0-1 anos en 2020 acadou o 99,7% na poliomielite, DTPa, Hib, Hepatite B, Meninxite C e Pneumocócica conxugada; sendo do 98,3% no caso da triple vírica.

A cobertura da vacinación de reforzo da poboación de ata 3 anos de idade descende ata o 97-98% e ata o 94% no caso da vacinación dTpa de reforzo da poboación de 6 anos de idade.. Nos adolescentes as taxas son do 91,1% para o tétano e difteria, o 75,6% para o papiloma humano e o 89,7% para a meninxite C.

A situación económica das familias marca claramente o **benestar social da infancia** e adolescencia. En 2020 o ingreso medio por unidade de consumo do fogar con

nenos e mozos ao seu cargo era de 1.236 euros, 24 euros menos con respecto ao ano 2019 (1.113 euros en 2007) fronte aos 1.386 euros (1.114 euros en 2007) dos fogares sen nenos e mozos ao seu cargo. Estas cifras permiten sinalar os inferiores ingresos dos fogares con nenos e mozos a cargo e como se ampliou a diferenza entre o ingreso mensual dos fogares sen nenos e mozos respecto de os que os teñen, pasando de 1 euros en 2007 aos 149 euros en 2020 por unidade de consumo e mes. Esta diferenza é superior se consideramos os fogares formados por dous adultos con nenos ou mozos a cargo e o comparamos cos fogares con un adulto sen nenos ou mozos a cargo, neste caso a diferenza de ingresos en 2007 era de -13 euros que se incrementan a 163 en 2020. En consecuencia, móstrase un empeoramento relativo das condicións económicas das familias con nenos e mozos, respecto de aquelas que non ten fillos.

Gráfico 5. Ingreso medio mensual por persoa e unidade de consumo segundo o fogar teña ou non nenos e mozos a cargo e diferenzas entre fogares sen e con nenos e mozos a cargo . 2020

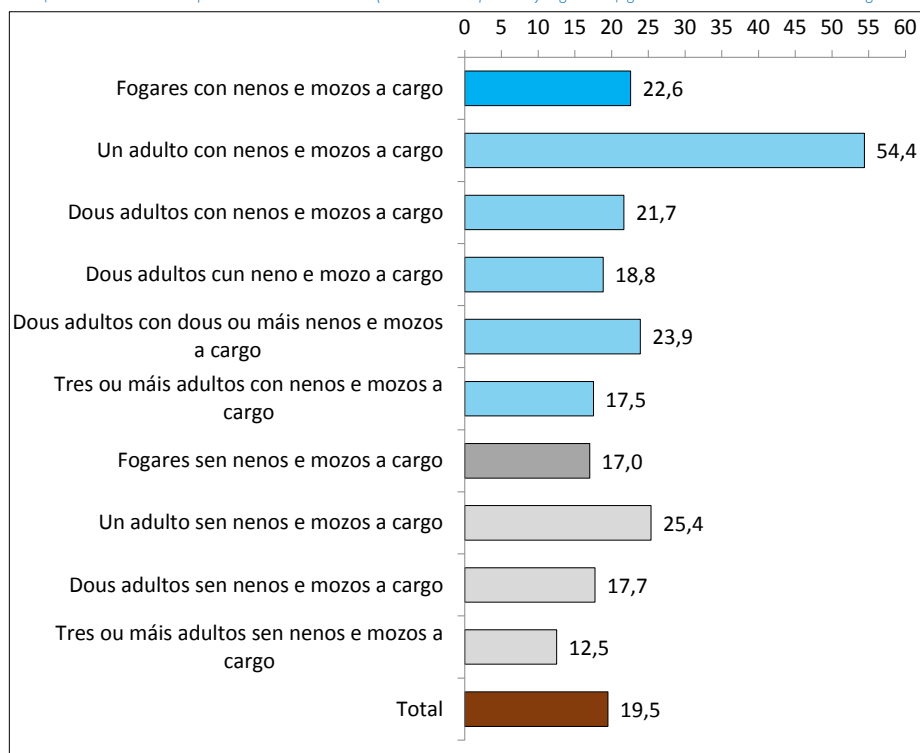

Fonte: IGE

Outra das cuestións que afectan ao benestar económico e social da infancia e adolescencia é a existencia de altos niveis de pobreza. Un indicador elevado de pobreza é a secuela inmediata tras unha crise económica. A taxa de risco de pobreza ou exclusión social (indicador AROPE) en Galicia resulta inferior á media nacional. O dato para 2020 en Galicia, segundo os datos do IGE, era do 19,51% (18,8% en 2019) sendo o valor medio nacional en 2020 do 27,65% (26,42% en 2019).

Considerando a composición do fogar, a taxa de risco de pobreza ou exclusión social (Estratexia Europa 2020) en 2019 foi do 22,6% (dous puntos porcentuais por enriba do dato do ano 2019) para fogares con nenos e mozos a cargo, mentres que caeu a 17,0% para os fogares sen nenos e mozos ao seu cargo. En 2011, o indicador anterior era do 23,2% e 21,1%, respectivamente. Xa que logo, a situación entre 2011 e 2020 mellorou notablemente tanto para os fogares sen nenos e mozos ao seu cargo como para os fogares con nenos e mozos, sen embargo esta mellora viuse minorada neste último ano considerado.

Gráfico 6. Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (Estratexia Europa 2020) segundo o fogar teña ou non nenos e mozos a cargo, 2020

Fonte: IGE

Sen dúbida, todas estas cifras débennos facer reflexionar sobre a necesidade de orientar adecuadamente o gasto público autonómico cara á nosa infancia e adolescencia. Non se pode obviar que os resultados mostrados esixen aumentar os esforzos por parte das administracións públicas con competencias en materia de infancia e adolescencia, como mellor ferramenta para combater a pobreza infantil e xuvenil. Isto implica un esforzo orzamentario maior, tanto dende a óptica da eficiencia como a equidade. O primeiro paso para acadar ambos obxectivos é cuantificar o que se está facendo e poñer en valor as políticas aplicadas, introducindo aquelas melloras que nos garantan maiores cotas de benestar para infancia e adolescencia.

Estratexia do Goberno galego

A Estratexia Galega para a Infancia e a Adolescencia, inspírase nunha serie de principios que orientan a determinación dos obxectivos operativos e a definición das medidas incluídas en cada liña estratéxica de intervención. Estes principios son:

- **A supremacía do interese da persoa menor de idade.** As medidas que se adopten en aplicación desta estratexia, tanto por parte das institucións públicas como privadas, realizaranse cunha consideración primordial do interese superior da persoa menor de idade. Este concepto defínese desde un contido triplo. Por unha parte, é un dereito substantivo no sentido de que a persoa menor ten dereito a que, cando se adopte unha

medida que lle afecte, os seus mellores intereses tivesen sido avaliados e, no caso de que haxa outros intereses en presenza, se ponderaran á hora de chegar a unha solución.

Por outra, é un principio xeral de carácter interpretativo, de maneira que se unha disposición xurídica pode ser interpretada en máis dunha forma débese optar pola interpretación que mellor responda aos intereses da persoa menor. Pero ademais, en último lugar, este principio é unha norma de procedemento. Nestas tres dimensións, o interese superior da persoa menor ten unha mesma finalidade: asegurar o respecto completo e efectivo de todos os seus dereitos, así como o seu desenvolvemento integral.

- **A promoción dos dereitos e do benestar de todos os nenos, nenas e adolescentes.** É necesario que teña lugar un cambio, tanto a nivel teórico como práctico, desde un enfoque centrado na prevención-protección a outro centrado na promoción dos dereitos da infancia e adolescencia, baseado no fomento da autonomía da persoa menor, como suxeito de pleno dereito. Para iso é necesario superar, desde o deseño mesmo das actuacións, o habitual enfoque de “protección á persoa menor de idade” cara a outro máis integrador de “promoción e desenvolvemento dos seus dereitos”. Esta é a base que debe orientar o deseño e execución de medidas e a toma de decisións en relación á infancia e á adolescencia.

- **A prevención e apoio no propio medio do neno, nena ou adolescente: apoio familiar.** Todas as accións preventivas e o apoio no medio do neno, nena ou adolescente deben ser as medidas prioritarias para evitar as situacións de risco e desamparo. Ao falar de infancia e adolescencia é preciso referirse tamén á familia, sinalando como mellor política neste ámbito o fortalecemento da capacidade dos pais e as nais para atender aos seus fillos e fillas. Cando isto non sexa posible débese buscar outra alternativa familiar, facendo fincapé na prestación de servizos similares á familia, como o acollemento familiar, a adopción e outras solucións análogas. O obxectivo é evitar, na medida do posible, o desarraigamento e o cambio de ámbito social de nenos, nenas e adolescentes en situación de especial vulnerabilidade.

- **A participación.** Todos os nenos, nenas e adolescentes teñen dereito a ser escoitados en relación cos asuntos que lles atinxen e a que a súa opinión se teña en conta, en consonancia á súa idade e grao de madurez. Así, tenderase a promover a autonomía e participación da infancia e da adolescencia nos distintos ámbitos da vida social, cultural e deportiva, a través do fomento do asociacionismo e o voluntariado..., de forma adaptada ás distintas etapas evolutivas e con criterios de igualdade, non discriminación e respecto pola súa diversidade.

- **A perspectiva da infancia e da adolescencia como enfoque transversal.** A consideración dos dereitos dos nenos e nenas converteuse nun asunto verdadeiramente transversal para o Consello de Europa e outras entidades e organismos. A perspectiva

da infancia e da adolescencia debe trasladarse aos instrumentos de planificación e de actuación dos estados membros e, no caso español, tamén ás comunidades autónomas.

Isto implica valorar de que maneira o deseño e desenvolvemento de todas as políticas públicas pode afectar e contribuír á garantía dos dereitos e á satisfacción das necesidades do neno, nena e adolescente e a telo en consideración na toma de decisións.

- **O respecto pola diversidade.** Promoverase un modelo social inclusivo, de respecto pola diversidade, no que se fomenten valores como a igualdade e a tolerancia e no que as diferenzas se integren como un factor de enriquecemento. Este modelo supón poñer en valor a presenza de diferenzas de distinta natureza en nenos, nenas e adolescentes: diversidade cultural, étnica, racial, de orientación e identidade sexual, etc.

- **A inclusión da perspectiva da discapacidade de maneira transversal.** A consideración transversal da discapacidade no deseño e posta en marcha das actuacións supón incorporar o principio de respecto pola diversidade das persoas con discapacidade e que todas as actuacións deseñadas para os nenos, nenas e adolescentes contemplan a consideración das súas necesidades específicas. O obxectivo é conseguir a súa participación en condicións de igualdade co resto da poboación e a súa plena inclusión social.

- **A transversalidade da perspectiva de xénero.** Considérase a igualdade de xénero como un elemento transversal en todas as políticas e accións da Administración pública galega. A transversalidade de xénero, ademais de ser un imperativo legal, constitúe unha ferramenta esencial no deseño de políticas públicas non discriminatorias nas que se atende ás diferenzas entre homes e mulleres e se avalían o seus efectos en función do xénero. Na práctica, este enfoque permite, por exemplo, que no traballo coa infancia e adolescencia e as súas familias se persiga unha participación equitativa na toma de decisións, libre da asignación de visións e roles estereotipados; se eduque desde a igualdade, tendo en conta as diferentes necesidades, expectativas e intereses de mulleres e de homes; se avalíen plans, programas e servizos utilizando indicadores de xénero previamente establecidos etc.

Ademais destes principios inspiradores, cómpre enumerar unha serie de criterios que rexerán o desenvolvemento das actuacións:

- A universalidade, na medida en que se dirixe a todos os nenos, nenas e adolescentes, ás administracións públicas e á sociedade en xeral.
- A igualdade, sustentada no principio de non discriminación e que implica que todos os nenos, nenas e adolescentes son destinatarios das distintas actuacións en igualdade de condicións.
- A equidade, de xeito que se priorice a atención a aqueles nenos, nenas e adolescentes en situacións de vulnerabilidade ou desvantaxe social.

- A coordinación, entendida nun sentido amplo como cooperación e deseño de actuacións entre as distintas administracións públicas e entidades de iniciativa social que traballan neste ámbito, e como establecemento de sinerxías entre os sistemas máis directamente implicados no benestar da poboación infantil e adolescente: sistema educativo, sanitario, social e xudicial.
- A accesibilidade universal, criterio que se traduce na procura de servizos e espazos adaptados para o seu uso pola poboación infantil e adolescente da maneira máis autónoma e natural posible e no acceso á información e á comunicación.
- A proximidade, entendida como o impulso ao desenvolvemento de intervencións e á prestación de servizos desde o medio máis preto ao lugar de residencia do neno, nena ou adolescente.
- A calidade e a eficiencia, no sentido de optimizar os recursos existentes comprometéndose coa calidade dos servizos prestados.

Entre estes principios orientadores destaca “A perspectiva da infancia e da adolescencia como enfoque transversal. Propoñéndose Integrar a perspectiva da infancia e da adolescencia no conxunto de políticas públicas que desenvolve o Goberno galego: A consideración dos dereitos dos nenos e nenas converteuse nun asunto verdadeiramente transversal que debe trasladarse aos instrumentos de planificación e de actuación o que implica valorar de que maneira o deseño e desenvolvemento de todas as políticas públicas pode afectar e contribuír á garantía dos dereitos e á satisfacción das necesidades do neno, nena e adolescente e a telo en consideración na toma de decisións”.

Para materializar o obxectivo estratéxico denominado “PARA A PROMOCIÓN DOS DEREITOS E A PARTICIPACIÓN” establécense un total de seis obxectivos de carácter operativo, dous dos cales fan referencia expresamente a perspectiva da infancia e da adolescencia nas distintas políticas públicas co que se permitirá situar o interese superior da persoa menor de idade no deseño e aplicación destas, do que este informe constitúe o seu primeiro paso.

Da análise dos datos contidos neste informe pódese afirmar que os dereitos dos nenos, nenas e adolescentes en Galicia, son tidos en conta nestes Orzamentos.

Unha primeira valoración evidencian a aposta do Goberno pola infancia e que as partidas orzamentarias están reflectindo que a infancia é unha prioridade para a axenda política.

Non basta destinar recursos a sectores sociais específicos, senón que é necesario que cada investimento teña un impacto potencial na infancia que busque reducir desigualdades e poña aos nenos e nenas no centro da actuación da Administración Autonómica. Isto

non poderá facerse sen partir dos principios de participación, transparencia, accesibilidade e universalidade.

A medición e identificación do gasto público destinado á infancia nos orzamentos, que desenvolve este informe, ten un valor en si mesmo para coñecer as cifras xerais (e por sectores) e mellorar a súa trazabilidade, seguimento e monitoreo, para identificar incrementos ou diminucións das partidas relevantes para a infancia e analizar a maior ou menor orientación do orzamento cara aos nenos, nenas e adolescentes.

Pero, ademais, a medición é un primeiro paso necesario para poder realizar outras análises como a avaliación da eficacia, a eficiencia, a suficiencia de recursos, a sustentabilidade e a transparencia das contas públicas que teñen que ver coa infancia.